

4918

Մատենադար «ԱՇԽԱՏԱՆՔ», Ի Թիւ. 1

Ճ. ՄԱՇՇԻՆԻ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ ԻՏԱԼԵՐԷՆԷ

Օ. Մ. ԱՂԱՍԵԱՆ

Բարեկաւուի՛ր, այս պէտք է ըլլայ
ձեր կեանքին նպատակը:

Մի՛ ըսէ՛ք ե՛ս, ըսէ՛ք մե՛նք:

Քուէն, ուսմունքը, աշխատանքը
Ազգին հիմնական սիւներն են. հան-
գիստ մի՛ ունենար՝ մինչև որ զա-
նոնք ձեր իսկ ջանքերով հաստատա-
պէս կանգնած չըլլար:

Հրատարակ. Ս. ԹՈՒՐԱՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ,

17

Մ-17

ԻԶՄԻՐ

ՅՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

1911

ՎՐԻՊԱԿ

Էջ	Տող	Սկսւ	Ուշիշ
9	19	ըստով	ըստով
12	17	չբռնուեցաւ	չխօսեցաւ
12	27	փափուաց	փափառւած
14	9րդ տողի Ծնթ.		այսը աւելո
14	10րդ » մէջը		նամար պէտք
21	21	քմահաճոյքի աշխատի	քմահաճոյքի
23	3	consendo	consenco
23	21	ճշմարտութեան	ճշմարտութի
24	12	իրական	միջակայ
25	16	օրէնքին	օրէնքին
25	27	տառապանքներու	դառաւանքներ
27	18	միտքը	մերք
40	29	տեսականը	տեսականը
46	15	խաղեր	խաղեր
48	25	տխրաբեկ	դիւրաբեկ

Մատենաշար «ԱՇԽԱՏԱՆՔ»-ի Թիւ 1

ձ. ՄԱՐԿԱՅԻՆ

ՄԱՐԿԱՅԻՆ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԱՐԴՄԱՆԵՑ ԻՏԱԼԵՐԷՆԷ
Յ. Մ. ԱՂԱՍԵԱՆ

Հրատարակ. Ո. ԹԻՓՈՂԱՆԻ ԳՐԱՏԱՆ

ԻԶՄԻՐ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՆՆԵԱՆ

1911

21.06.2013

4918

2910
39

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Այս գրքին հեղինակը եղած է միեւնոյն ասեմ
Մեծ Հայրենասէր մը, Մեծ Յեղափոխական մը,
Մեծ Ազատասէր մը. — Եւջի մարդ որ նոյնպէս
եղաւ զենքի մարդ:

Մարդկային Պատկանութիւնները ո՛րք ու-
րեմն այն հագուազիւս արժանիքներէն մէկը. որ
կը վերապահուի միայն գործը խօսքին միացնող,
աւելի նիւթ՝ կատարելիք միայն ըսող մարդոց
ամէն գրուածքին: Կես դարէ աւելի է որ ան
լոյս տեսաւ, ոչի՛նչ կորսնցուց մինչեւ օրս իր
հմայքէն. նպատակը միտ միեւնոյն: Անցեալին
մէջ՝ ծառայեց Յեղափոխականներ պատրաստելու,
ներկայիս մէջ՝ Քաղաքացիներ: Շատ քիչ տարբե-
րութիւն: Առաջինը Ազատութեան համար կը պայ-
քարի, երկրորդը Ազատութեան մէջ:

Իսպիա դպրոցականը՝ կղերական եւ առ-
խառնական վարժարանին մէջ, գործաւորը՝ առ-
խասանոցին, գրագէտը՝ իր խցիկին մէջ, իւրա-
քանչիւրը գտն կը պահէ իր քովը՝ իբր անբաժան
ընկեր: Կան որ չեն պահեր, որովհետեւ գոց գի-
տեն:

Մարդկային Պատկանութիւնները քաղաքականե-
ցի՝ լո՛կ ասոնցմէ մէկը կատարած ըլլալու իրօնով:

ԹԱԿՐԱՄԱՆԵԶԸ

ՄԱՐԴԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բարեխառնի՛ր, այս պէտք է ըլլայ ձեր կեանքին նպատակը:

Մի՛ ըսէք ե՛ս, ըսէ՛ք մ՛նք:

Քուէն, ուսմունքը, աշխատանքը Ազգին հիմնական սիւներն են. հանգիստ մի՛ ունենար՝ մինչեւ որ զանոնք ձեր իսկ ջանքերով հաստատապէս կանգնած չըլլար:

Կը փափաքիմ ձեր պարտականութիւններուն վրայ խօսիլ: Կ'ուզեմ խօսիլ՝ ինչպէս որ սիրտս կը թելագրէ ինձ, մեր ճանչցած ամենէն սուրբ բաներէն Աստուծոյ, Մարգարէութեան, Հայրենիքին, Ընտանիքին վրայ:

Սիրով մտիկ բրէք ինձ, ինչպէս ես սիրով պիտի պատմեմ ձեզ: Իմ խօսքս երկար տարի երու վշտէն, փորձառութիւնէն և սոսումնասիրութիւնէն հասունցած համոզումի խօսքն է: Ձեզի պծած պարտականութիւններս կը ջանամ և պիտի ջանամ կատարել՝ որքան որ ապրիմ և որքան որ ուժերս ներհն: Կրնամ սխալիլ՝ բայց ո՛չ սրտանց: Կրնամ ինքզինքս խաբել՝ բայց ոչ ձեզ: Մտիկ ըրէք ուրիմն հղբայրօրէն. ձեր մէջ աղատօրէն դատաստան ըրէք թէ՛ ճշմարտութիւնը կ'ըսեմ թէ ոչ. լքեցէ՛ք զիս, եթէ կարծէք թէ մոլորումը կը քարոզեմ ձեզի. բայց հետեւեցէք ինձ և սկզբունքներուս համեմատ գործեցէք, եթէ զիս ճշմարտութեան տառքեալը կը գտնէք:

Մոլորումը ողբալի բան մըն է, բայց նանչնալ նեմաքսութիւնը, եւ արաբները ասոր չար-

մարցնել յանցանք մըն է, զոր երկինք եւ երկիր
կը դատապարտեն :

Ինչո՞ւ համար ձեր իրաւունքներուն վրայ
խօսելէ առաջ՝ ձեր պարտականութիւններուն
վրայ պիտի խօսիմ, տախտակներ մըն է՝ զոր
պէտք եմ յատարանել շարունակելէ առաջ, որով-
հետեւ պտոր մէջ իսկ կը կտանայ մեր և ուրիշ
բազմութիւն գործողներու միջեւ գոյութիւն ունե-
ցող տարբերութիւնը :

Յիսուն տարիներէ ի վեր ինչ որ կատարուե-
ցաւ ի նպատակ յառաջդիմութեան և բարեխառ-
թեան ու ի միաս թանապետութեան և ժառան-
գական արիստոկրատի, կատարուեցաւ յանուն
մարդկային իրաւան, և Ազատութեան՝ իբր մի-
ջոց, և յանուն բարեկեցութեան՝ (bien être)
իբր կեանքի նպատակ :

Ֆրանսական Յեղափոխութեան և առոր հե-
տեւող միւս յեղափոխութեանց ամէն արարքնե-
րը՝ մարդկային իրաւանց յպտարարութեան մէկ
հետեւողութիւնը եղան : Զայն պատրաստող մի-
լիստիաններուն բոլոր աշխատութիւնները հիմնը-
ւեցան Ազատութեան տեսականութեան մը, ի-
րաքանչիւր անհատին իր իրաւունքներուն ճա-
նաչումին վրայ :

Յեղափոխական բոլոր գործողները մարդու
քարոզեցին թէ՛ ան ծնած է՝ երանութեան հա-
մար, թէ՛ իրաւունքը ունի գալն փնտռելու իր
բոլոր միջոցներով, թէ՛ ոչ ոք իրաւունք ունի
իր այս փնտառութիւն մէջ իրեն արգելք հանդի-
սանալու և թէ՛ ինքը իրաւունքը ունի իր ճամ-
բուն վրայ հանդիպած արգելքները տապալելու :

Եւ արգելքները տապալեցան . Ազատութեան
տիրացանք : Ժողովուրդին պայմանները բարե-
լաւուեցան, արգելք օրը օրին, բազուկին չը-
նորհիւ սպրոյ միլիոններուն, յուսացած և խօս-
տուցուած երանութեան ամենաչնչին մասին իսկ
տիրացան :

Ոչ, Ժողովուրդին պայմանները չբարելա-
ւեցան, նոյն իսկ աւելի վատթարացան . ամէն
անհատ միայն իր իրաւունքները և իր պայման-
ներուն բարելաւութիւնը աչքի առջեւ տաւ, ա-
ռանց ինկատ առնելու իր նախնիներունը . և երբ
իր անձնական իրաւունքները դէմ գիւնաց եկան
միւսներու իրաւունքներուն հետ, պատերազմ
ծագեցաւ : Ոչ թէ արեւմտեան պատերազմ, այլ ու-
կիի և սրագայթի . — պատերազմ մը միւսէն նը-
ւագ առնական, բայց նոյնքան կործանարար : —
Անոգոյ պատերազմ մը, ուր միջոցներով գորա-
ւորներն անգթօրէն կը կոխկռտեն տիրոները և
անտիրոնները :

Այս տեսական կտուին մէջ, մարդիկ ետօսի-
րութեան և քննարկողութեան հակեցան : Դուռ-
նանքի տգտութիւնը խորատեկեց հասարակ ա-
մէն կցարգութիւն : Կրթութեան ազատութիւնը
տնիլխանականութիւն ալ տագրեց : Մարդիկ,
հասարակաց կապէ զուրկ, առանց դաւանանքի
միութեան, կոչուած՝ վայելելու և ոչ ուրիշ բա-
նի, ամէնքն իրենց զխոցած ճամբէն քալելին,
առանց նայելու թէ՛ ալք ճամբէն քալելով, ի-
րենց եղբայրներուն գլուխները չեն ճգմեր, եղ-
բայրներ անունով, և թշնամիներ՝ իրականին
մէջ :

Ահա այս վիճակին մէջ ենք այսօր, չնորհիւ իրաւանց տեսականութեան:

Անհաւակոյս իրաւունքը գոյութիւն ունի: Բայց երբ մէկու մը իրաւունքը բաղխի ուրիշի իրաւունքին, ինչպէ՞ս զանոնք հաշեցնել, ներդաշնակել յուսալ, առանց գիմում՝ բնելու բոլոր իրաւունքներէն բարձրագոյն բանի մը:

Այսպէս, իրաւունքի տեսականութեամբ, կրնանք արդելքներու դէմ կանգնել և տապալել, բայց չենք կրնար Ազգը բազկացնող բոլոր ատրրերու միջեւ հաստատուն և տեսական ներդաշնակութիւն մը հիմնել: Երանութեան և բարեկեցիկութեան (bien-être) տեսականութեամբ՝ սահմանուած իբր առաջին նպատակ կեանքի, մենք պիտի կազմենք եռասէրներ, նիւթապաշտներ, որոնք հին մղութիւնները նոր կարգերու մէջ բերելով քանի մը սովորէն պիտի ապականեն զանոնք:

Խնդիր է ուրեմն գտնել յիշխող տեսականութենէն լաւագոյն այնպիսի սկզբունք մը, որ մարդս դէպի բարին առաջնորդէ, որ իրեն սորվեցնէ զոհողութիւնը՝ յարստեւութեան մէջ, որ զայն իր եղբայրներուն միացնէ, առանց մէկու մը գողտփորին կամ ամէնուն ուժին ենթակա ընելու: Ահա այս սկզբունքը Պատականութիւնն է:

Պէտք է համոզել մարդիկը, որ իրենցմէ լաւ քան չիւրը պարտաւոր է ապրիլ ոչ թէ իրեն համար, այլ ուրիշներուն համար, որ իրենց կեանքին նպատակակէտը ոչ թէ աւելի կամ նուազ երջանիկ ըլլալն է, այլ ինքզինքը և ուրիշները:

լաւագոյն ընելը, որ անխրաւութեան կամ մարտումի դէմ մաքաւելը՝ ի նպաստ իրենց եղբայրներուն—ուր որ ալ գտնուին անոնք—ոչ միայն իրաւունք է, այլ և Պարտականութիւն: Պարտականութիւն մը, զոր չենք կրնար երեսի վերայ թողուլ՝ առանց լանցանքի, պարտականութիւն մը ամբողջ կեանքի համար:

Եղբայրներ, լաւ հասկցէք զիս, երբ կ'ըսեմ թէ իր իրաւունքներուն ճանաչումը բաւական չէ մարդուն՝ տեսական և աշխատութեամբ բարեւաւում մը կատարելու համար, չեմ ըսեր թէ այդ իրաւունքները ուրանաք, միայն կ'ըսեմ թէ գործադրուած պարտականութիւններու արդիւնք են տանք և պէտք է ստալիններէն սկսիլ՝ երկրորդներուն հասնելու համար:

Ու երբ կ'ըսեմ թէ՝ երանութիւնը, բարեկեցիկութիւնը և նիւթական շահերը կեանքի նըպատակ ենթագրելով՝ կը վտանգուինք եռասէրներ ըլլալով, չեմ ուզեր հասկցնել թէ՝ պէտք չէ որ ստանցմով գրադիք, բայց կ'ըսեմ թէ նիւթական շահերը առանձին փնտռուած, ենթադրուած՝ ոչ թէ իբր մեջոց, այլ իբր վերջ, միշտ այդ ամենատախտար արդիւնքին կ'առաջնորդեն մեզ:

Նիւթական բարեւաւումները կենսական են, և մենք պիտի մաքաւինք զանոնք ձեռք ձգելու համար, բայց ոչ անոր համար որ մարդիկ միմիայն լաւ մտահոգ և լաւ բնակարան ունենալու են, այլ անոր համար որ ձեր արժանապատուութեան գիտակցութեան և ձեր բարոյական գորգացման տէր չէք կրնար ըլլալ, որ-

քան որ շարունակական մտքառումի մը մէջ ըլլաք թշուառութեան հետ :

✓ Դուք օրական 10 կամ 12 ժամ կ'աշխատիք ինչպէ՞ս կրնաք կրթուելու ժամանակ գտնել :

Ձեր մէջէն շատեր հազիւ գիրենք և ընտանիքնին ապրեցնելու ատրիճան կը շահին, ինչպէ՞ս կրնան կրթուելու համար միջոցներ գտնել :

✓ Ձեր աշխատանքին անկաշունութիւնը և դադարումները ձեզի ծայրագոյն գործունէութենէն՝ դատարկապարտի մտլութեանց մէջ կը նետեն, ինչպէ՞ս կրնաք կարգ ու կանոնի և յարմարութեան գաղափարներ ունենալ :

Շահերու նուազութիւնը ձեր մէջ կը մնայնէ կանոնաւոր խնայողութեան ամէն յոյս, խնայողութիւն մը որ կարենայ օգնութեան հասնիլ ձեր գաւազներուն և ձեր ձեռքութեան տարիներուն : Ինչպէ՞ս կրնաք խնայողութեան սովորութեան ընտելանալ :

Ձեր մէջէն շատեր թշուառութեան պատճառով ստիպուած են իրենց զաւակները բաժնիլ պիտի չըսինք խնամքէն—գործաւորի խեղճ կիները ինչ կրթութեան խնամք կրնան տանիլ իրենց զաւակներուն—այլ մայրական սէրէն և նայուածքէն, քանի մը սօլտի համար գոմանք յանձնելով գործարանի միասարեք աշխատութիւններուն :—Այդ պայմաններուն մէջ, ինչպէ՞ս ընտանեկան զարգացումները կրնան զարգանալ ու նորանալ :

Ոչ քաղաքացիի իրաւունք ունիք, ո՛չ մասնակցութիւն ընտրութեան կամ քուէարկութեան մէջ՝ այն օրէնքներուն, որ կը կառավարէք ձեր

գործերը և կեանքը.—ինչպէ՞ս կրնաք ունենայ քաղաքացիական գիտակցութիւն, եռանդ՝ աշխուժեան հանդէպ և անկեղծ գորով՝ կանոններու վրայ :

Արդարութիւնը անհաւատար կերպով բաշխուած է ձեր և միւս դատակարգերու միջիւ.—ուրիշ պիտի սորվիք արդարութեան հանդէպ յարգանք և սէր :

Ընկերութիւնը ձեզի հետ առանց համակրութեան կը վերաբերուի.—ուսկի՞ց պիտի սորվիք ընկերութեան համակրիլ :

✓ Ուրեմն բարոյապէս զարգանալ կարենալու համար՝ պէտք է որ ձեր նիւթական պայմանները, փոխուին :

Պէտք է որ նուազ աշխատիք, որպէսզի օրւան քանի մը ժամերը կարենաք ձեր հոգւոյն կրթութեան յատկացնել :

Պէտք է այնպիսի վարձք մը ունենաք, որ ձեզի միջոց տայ խնայողութիւն ընելու, ապագայի մասին սրտերնիդ հանգարտեցնելու, մահաւանդ զձեզ մաքրելու ուշաքիտի, վրէժխնդրութեան ամէն նկրտումէն, ձեզ հանդէպ անարդար գտնուողին զէմ, ամէն անարդարութեան գաղափարին :

✓ Ուրեմն պէտք է փնտռէք և պիտի ստանաք այս փոփոխութիւնը. բաց անիկայ պարտաւոր էք նկատել ոչ թէ իբր վերջ՝ այլ իբր միջոց, ոչ թէ իբր իրաւունք, այլ իբր պարտականութիւն փնտռեցէք ատիկա, զձեզ լաւագոյն ընելու՝ ոչ թէ լոկ նիւթապէս երջանիկ ըլլալու համար : Ուր որ այսպէս չըլլար, ինչ տարբերութիւն

պիտի ըլլար ձեր և ձեր բռնաւորներուն միջև :
Անոնք բռնաւոր են անոր համար, որ միայն
բարեկեցիկութեան, հեշտածուլութեան և իշխա-
նութեան կը նային :

Բարեխաւով, այս պէտք է ըլլայ ձեր կեան-
քին նպասակը :

Զձեզ հաստատուն կերպով նուազ զժբաղդ
ընել միայն անձերնիդ բարեկաւելով կրնաք ը-
նել : Հազարներով բռնակալներ պիտի ելլէին
ձեր մէջէն, եթէ միայն նիւթական շահերու
կամ որոշ կազմակերպութեան ո՛ր անունով մա-
քառէիք : Ընկերակցութիւնը փոխենիդ բնու կա-
րեւորութիւն չունի, եթէ զձեզ և ուրիշները մի-
ենոյն հասարկութեան ու կիրքերու մէջ թողուք :

✓ Գործաւորներ, եղբայրներս, երբ Քրիստոս
եկաւ և աշխարհիս կերպարանքը փոխեց, անի-
կա իրաւունքի վրայ չբռնուեցաւ՝ ո՛չ հարուստ-
ներուն, որոնք պէտք չունէին արդէն, ոչ ալ
աղքատներուն, որոնք կրնային—հարուստներու
հետեւելով—չափազանցութեանց երթալ : Օգտա-
կարէն և շահերէն չխօսուեցաւ այնպիսի ժողո-
վուրդի մը, զոր օգտակարն և շահերն ապակա-
նած էին : Ան խօսեցաւ Սիրոյ, Զոհողութեան և
Հաւատքի վրայ : Ըսաւ որ առաջին է այն մար-
դը, որ իր գործով օգտակար կ'ըլլայ իր նման-
ներուն :

Եւ այս խօսքերը ականջն ի վար փոփոց
ժողովուրդի մը, որ կեանքի կայծն իսկ չունէր .
զայն վերակենդանացուցին, գրաւեցին՝ ամբողջ
աշխարհը և մէկ քաղով մարդկային ցեղին զար-
գացումը յառաջացուցին :

Բայց Յիսուսի ամէն արարքը իր քարոզած
հաւատքը կը ներկայացնէր, և իր շուրջը ա-
ռաքեալներ կային, որ իրենց արարքներուն
մէջ կը մարմնացնէին այն հաւատքը, զոր ըն-
դունած էին :

Դուք ալ այդպէս եղէք և պիտի յաղթէք .
քարոզեցէք մարդերուն իրենց պարտականու-
թիւնները և կատարեցէք—որքան որ կարելի է
—ձերինները : Քարոզեցէք Առաքինութիւնը,
Զոհողութիւնը, Սէրը և եղէք առաքինի և
պատրաստ զոհողութեան ու սիրոյ :

Տարածեցէք ձեր ընկերներուն մէջ իրենց ա-
պագայ ճակատագրին գաղափարը, գաղափարը
միակ ազգութեան մը, որ իրենց պիտի տայ ա-
նուն, կրթութիւն, աշխատութիւն և համեմա-
տական վարձք՝ մարդկային գիտակցութիւնը ու
պաշտօնը :

Զանազէք կրթուիլ, բարեխաւով, զորդա-
նալ պարտականութիւններու կատարեալ գի-
տակցութեամբ ու կիրառութեամբ :

Ասիկա ամբօխին համար գրեթէ անկարելի
բան մ'է : Ժողովրդական կրթութեան ոչ մէկ
յոտակազիծ կրնայ իրականանալ՝ առանց ժողո-
վուրդի նիւթական պայմաններուն փոփոխու-
թեան : Ով որ զայն յուսալու պատրանքը կ'ու-
նենայ և զայն կը քարոզէ իրր անհրաժեշտ
պատրաստութիւն ազատագրութեան ամէն ճիգի
համար, ինքեռի (անգործութիւն) կը քարոզէ,
ուրիշ ոչինչ :

Բայց ձեր մէջէն քիչեր—որոնց պարագանե-
րը աւելի նպատաստար են և իրենց օտար եր-

կիրներու մէջ ապրիլը կրթութեւնու համար աւելի ազատ միջոցներ կը շնորհէ զայն կրնան և հետեւաբար պարտին ընել:

Եւ այդ սակաւաթիւ անձերը, անգամ մը ծածած այն ճշմարիտ սկզբունքները, որոնցմէ կախում ունի ժողովուրդի մը կրթութիւնը, բաւական պիտի ըլլան հազարաւորներու մէջ ցրուելով ճամբու մէջ դնելու զանոնք և պաշտպանելու ժողովուրդութեանն ու կեղծ վարդապետութիւններէն, որոնք իրենց դէմ կը գաւեն:

ԱՍՏՈՒԱԾ (*)

Ձեր պարտականութիւններու աղբիւրը Աստուծոյ մէջն է և իրենց սահմանումը՝ իր օրէնքներուն մէջ: Իր Օրէնքներուն աճեցուն յայտնութիւններն և կիրառութիւնն Մարդկութեան կը պատկանին: Աստուած կայ, մենք զայն ապացուցանելու ո՛չ պէտք ունինք և ոչ ալ կ'ուզենք.—այդ փորձելն հայհոյանք մը պիտի ըլլար, ինչպէս զայն ժխտելը խենդութիւն մը:

Աստուած կայ, որովհետեւ մենք կանք:

(*) Կղերին սխերիմ թշնամին՝ Մածծինի, կը բռնաբերէ բարեկամը եղաւ, ո՛չ արդի կրօնքին, այլ աւետարանական համամարդկային քարոզութեանց:

Գուցէ, այսօր, ըստ հասարակական նորագոյն տեսութիւններու, այս գլուխը հակադրութիւն մը թուի՝ իր քաղաքական և ընկերային մըլտ թարմ գաւառներէն մէջտեղ:

Բայց, իր այս գերազանցապէս արուեստագէտ գլխուն մէջ, Աստուծոյ գաղափարը սովա-

Աստուած կ'ապրի մեր խղճին, Մարդկութեան խղճին և մեզ շրջապատող տիեզերքին մէջ:

Մեր խիղճը զայն կը կոչէ վշտի և ուրախութեան վայրկեաններու մէջ: Մարդկութիւնը կըրցած է փոփոխել, աւելիել այս սուրբ անունը, բայց—երբեք չէ կրցած զայն ջնջել: Տիեզերքը զայն կը հռչակէ իր շարժումներուն և օրէնքներուն կարգաւորութեամբ, ներդաշնակութեամբ ու իմացականութեամբ:

Ձեր մէջ անաստուածներ չկան, եթէ եզած ըլլային, արժանի կ'ըլլային ոչ թէ անէծքի ալ կարեկցութեան:

Այն որ կրնայ Աստուած ուրանալ աստեղագարդ գիշերուան մ'առջիւ, իր սիրելիներուն թաղման ներկայութեան և մարտիրոսացումի մը ի տես, կամ մեծապէս ստորին է, կամ մեծապէս յանցաւոր:

Բականէն տարբեր բան մ'էր, տեսակ մ'իտէալ, ո՛չ մարդկային միտք մը, որմէ կը ներշնչուէր և որմով կը ներշնչէր այն ատեն զեռ ջերմեռանդ խաղական երիտասարդութիւնը:

Արդէն, այս գլխուն մէջ քրքրուած խնդիրը, եթէ մենք նկատած չըլլայինք—կրօնագէտ—անհատական խղճի գործ, և իմաստասիրութեն, գիտունին և ո՛չ գրադէտին բովիւրը, միւս կողմէն եթէ հեղինակին հանգէպ ստիպուած չըլլայինք տածել այն յարգանքը, զոր ամէն հաւատարիմ թարգմանիչ պարտի թարգմանաւորին, այս նեղ միջոցին մէջ քիչ մ'աւելի լայնօրէն կրնայինք ծանրանալ այս հարցին վրայ:

ԾԱՆՈԹ. ԹԱՐԳԻՄ.

Առաջին անատուածը անտարակոյտ այն մարդր եղաւ, որ ուրիշ մարդոց առջեւ յանցանք մը պահած էր, և կը ջանար Աստուած ուրաշալով՝ ազատիլ այդ միակ վկայէն, որմէ ոչինչ կրնար պահել, ու այսպէսով խեղդել զինք տանջող խղճի խայթը:

Անկէ վերջ, հոս հոն գարէ-գար մարդիկ եկան, որ իբր մօլորում՝ փիլիսոփայութեան մէջտեղ զրին Անատուածութիւնը, բայց շատ քիչեր:

Ոչհեռաւոր անցեալի մէջ, ժողովուրդներ եկան, որ դատակարարի մը կամ բռնակալ իշխանութեան ի նպաստ կերտուած, կեղծ, անմիտ կրօնքի մը զայրոյթէն՝ ուրացան նոյնինքն Աստուածը:

Այսօր մարդիկ կան, որ ամէն կրօնքէ կը խորշին, որովհետեւ կը նշմարեն ներկայ կրօնքներու ապականութիւնը. բայց ատոնցմէ ոչ ոք կրնայ ինքզինք անատուած հռչակել:

Այսօր քահանաներ կան որ Աստուծոյ անունը կը պղծակացեն շահադիտութեան հաւելներով, կամ բռնակալներու վախէն:

Այսօր բռնակալներ կան, որ Աստուածը կը շարճարեն զայն պաշտպանութեան կանչելով իրենց հարստահարութեանց:

Բայց սրովհետեւ արեւուն լոյսը մեզ կը հասնի յաճախ մթաղնած կամ աւերուած աղտոտ շողիներէ, պիտի ուրանա՞նք արեւը և իր ձառագայթներուն կենտարար զօրութիւնը տիեզերքիս համար: Որովհետեւ Ազատութիւնը չարերու կողմէն երբեմն անիշխանութեան կը տարւի, մենք պիտի անիծե՞նք զայն:

Աստուած կը մնայ ինչպէս կը մնայ ժողովուրդը երկրիս վրայ:

Ինչպէս որ ժողովուրդը գերութեան, քառապանքի եւ քուսառութեան մեջէն ասիճան առ ասիճան կը սիրանայ գիտակցութեան, ուժի եւ ազատագրութեան, Աստուծոյ սուրբ անունն այ կը ծագի անպականած կրօններու աւերակոյսերէն, փայլելու համար աւելի մաքուր, աւելի ջերմեռանդ եւ աւելի քամաքանական դաւանանքով մը:

Ուրեմն ես ձեզի Աստուծոյ վրայ չեմ խօսիր՝ անոր գոյութիւնը ապացուցանելու կամ ըսելու համար որ զայն պաշտէք, այլ ձեզ զգուշացնելու համար սխալէ մը, որ ձեր կառավարող մարդերուն մեծամասնութեան մաքին մէջ գոյութիւնն ունի, և այդ պատճառով ձեր շատերուն մօքին մէջ ալ սխալ մը, որ այնքան ծանր և կործանարար է՝ որքան անատուածութիւնը:

Այս սխալը, աւելի կամ նուազ բացորոշ հեռացումն է Աստուծոյ, իր գործէն, երկրէն, որուն վրայ դուք պարտական էք ձեր կեանքին շրջանը կատարել:

Մէկ կողմէն մարդիկ կան որ կ'ըսեն. «հանգիստ եղիր, Աստուած կայ, բայց ատոր հաւատալէ և զայն պաշտելէ զատ բան մը չենք կրնար ընել: Իրեն և մարդոց միջեւ եղող յարաբերութիւնները ոչ ոք կրնայ ըմբռնել ու բացատրել: Աստուծոյ և քու իսկ խղճիդ մէջ կատարուելիք պայքար մըն է:

«Հաւատա քու ուզած բանիդ, բայց հաւատքըդ ուրիշներու մ'առաջարկեր: Մի՛ ջանար այդ հաւատքը երկրային բաներու կիրարկել:

2910

Քաղաքականութիւնը տարբեր, կրօնքը տարբեր, երկուքը մի՛ շփոթեր իրարու հետ: Երկնային գործերը յանձնէ հեղեւորական կարգերուն, ինչ տեսակ ալ ըլլան ատոնք: Մի՛ հաւատարմանն՝ եթէ տեսնես թէ իրենց պաշտօնին հակառակ կը գործեն: Զդէ որ ամէն մարդ իր ուզած կերպով խորհի. դո՛ւն, խմբովին պարտական ես միայն երկրային բաներով զբաղելու: Նխթապաշտ կամ ոգեպաշտ, ամէնքդ ալ կը հաւատա՞ք Ազատութեան և մարդոց հաւասարութեան. կը փափաքե՞ք մեծամասնութեան բարօրութեան, կ'ուզե՞ք անհեղինակ քուէարկութիւնը, միացե՞ք այս ամենուն անբանալի համար: Այս բանին համար պէտք չէ նկատի առնել երկնային հարցերը:»

Միւս կողմէն՝ մարդիկ կան որ կ'ըսեն. «Աստուած գոյութիւն ունի, բայց այնքան մեծ է, այնքան գերազայն է մարդիկներէն, որ պէտք չէ յուսալ ատոր համար ինչ մարդկային մտքով: Երկիրս ցեխ է, կեանքը օրօտան մը միայն. կարելի եղածին չափ հեռացէք երկրէս: Երկրորդին իր արժէքէն աւելի կարեւորութիւն մի՛ տաք: Ի՞նչ են երկրային շահերը՝ բազմատմամբ ձեր հոգիին յաւիտեական կեանքին. երկնքին նայեցէք: Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի ձեզի թէ՛ այս աշխարհիս վրայ ինչպէ՞ս կ'ապրիք: Մենք ներքէ դատապարտուած էք. Աստուած ձեզ պիտի դատէ ո՛չ թէ այն խնամքին համեմատ, զոր տուրք է երկրիս համար, այլ երկնից: Կը տառապի՞ք, օրհնեցէք Տէրը որ ալպիտի տանջանքներ կը խրկէ ձեզի: Երկրային գոյութիւնը փորձութիւն մըն է, ձեր ապրելավայրը աքսոր

մը: Ատեցէք զայն և գէպ ի վեր բարձրացէք տանջանքի, տառապանքի և գերութեան մէջէն դուք կրնաք Աստուծոյ դիմել և անձերնիդ զոհաբերել անոր պաշտամունքին, աղօթքի, յոյսին մէջ գէպի ապագայ մը որ լայնօրէն պիտի վարձատրէ ձեզ:»

Զեզի այսպէս խօսողներէն առաջինները Աստուած չեն սիրեր: Երկրորդները զայն չեն ճանչնար:

Առաջիններուն կրօնական ամէն յառաջդիմութեան համապատասխան՝ մարդկային պատմութեան մէջ ընկերային յառաջդիմութիւն մը կրնաք ցուցնել:

Իսկ միւսներուն, որ երկիրքին վրայ խօսելով զայն կը բաժնեն երկրէս, դուք պիտի պատուխանէք թէ երկիրք և երկիր ճամբուն և եղերքին կը նմանին և միեւնոյն բաներն են:

Մի ըսէք թէ երկիրս ցեխ է. երկիրս Աստուծոյ է. Աստուած զայն ստեղծած է, որպէսզի ատոր միջոցով իրեն բորձրանանք: Երկիրս մեր աշխատանքի վայրն է, ուր կրնանք բարեւաւման համար:

Աստուած ձեզ ստեղծեց ոչ թէ հայեցողութեան, այլ գործի համար: Իր պատկերին համեմատ ստեղծեց ձեզ և ինքը խորհուրդ և գործ է միայն, նոյնիսկ չկայ իր մէջ խորհուրդ մը, որ գործի չփոխուի:

Արդ, Աստուած ձեզի երկրիս վրայ դրած է:

Զեզի դրած է միլիոնաւոր նման արարածներու մէջտեղ, որոնց միաքը կը սնանի ձեր միտքէն, որոնց բարեւաւումը կը յառաջանայ ձերի-

նին հետ, որոնց կեանքը կը բեղմնաւորի ձեր կեանքէն:

Մեկուսացման արհաւիրքէն ազատելու համար, ձեզի տուած է պէտքեր, զոր չէք կրնար առանձին հոգալ, և ընկերային ճնշող բնազդներ, որոնք անբաններուն մէջ կը քնանան և որ զձեզ անոնցմէ կը բարձրացնեն:

Ան ձեր շուրջը պարզած է աշխարհը, զոր նիւթ կը կոչէք, սքանչելի՝ գեղեցկութեամբ, գեղուն կեանքով, կեանքով մը որ, այս մի մասնաբ, կ'երեւայ ամէն տեղ, ուր Աստուծոյ նշանը ի յայտ կուգայ, և որ սակայն ոչ նուազ կը կարօտի ձեր աշխատանքին. իր արտայայտութեանց մէջ ձեզմէ կախում ունի, և իր զօրութիւնը այնքան աւելի կը զօրանայ՝ որքան ձեր գործունեութիւնը կը բազմապատկուի:

Ան ձեր մէջ դրած է անչէջ սէր մը, գթութիւնը՝ լացողին համար, ուրախութիւնը՝ ժպտողին համար, զայրոյթը՝ նմաններու ճնշողին դէմ, անգագրելի իղձը՝ ճշմարտութեան համար, հիացումը՝ հանճարին համար, խանդավառութիւնը անոր՝ որ զայն հանրօգուտ գործի մը կը վերածէ:

Երկիրը մեր գործելավայրն է, պէտք չէ անիծել զայն, այլ փառաբանել: Մեր շուրջը գտնուող նիւթական ուժերը՝ մեր աշխատանքի գործիքներն են: Պէտք չէ թողուլ գանոնք, այլ գէպի բարին առաջնորդել:

Բայց ասիկա առանց Աստուծոյ չէք կրնար ընել: Չեր պարտականութեանց վրայ խօսելով, սորվեցուցի թէ՛ միայն ձեր իրաւունքներու ճա-

նաչումը բաւական չէ բարիին ուղիի վրայ ձեզ առաջնորդելու, բաւական չէ ձեզ տալու այն շարունակական, աստիճանաւոր բարեւաւումը, զոր կը վախաբերէք ձեր ապրելակերպին մէջ ունենալ. — արդ, առանց Աստուծոյ (առանց Աստուծոյ ո՞ւր կայ պարտականութիւն), դուք ո՞ր մեթոտի ալ հետեւիք, գրեթէ կրպիտ և բռնակալ ուժէն զատ տարբեր հիմ մը գտնելու կարող չէք:

Ասիկա անել է. — կամ մարդկային գործերու զարգացումը կախում ունի նախախնամական օրէնքէ մը, զոր մենք ամենքնիս ալ պարտական ենք գտնել ու կիրարկել, և կամ՝ վստահած է պատահականութեան, վայրկեանական պարագաներուն, կամ աւելի լաւ արժեք գիտցողին:

Կամ պէտք է Աստուծոյ հաւատալ, և կամ մարդոց ճառայել, մէկը կամ աւելին խնդիր չէ:

Եթէ ամբողջ մարդկային միտքերուն վրայ միակ գերագոյն միտք մը չի չի, ո՞վ կրնայ մեզի, մեր նմաններուն քմահաճոյքին աշխատիլ՝ երբ տառնք մեզմէ աւելի զօրաւոր գտնուին:

Եթէ սուրբ, անեղծանելի, ոչ-մարդկային օրէնք մը գոյութիւն չունենայ, ի՞նչ օրէնք պիտի ունենանք գործի մը ճշմարիտ կամ ոչ ըլլալը գատելու համար. օրօ՞ւ համար, ի՞նչ բանի անոնով պիտի բողոքենք կեղեքումի և անհաւասարութեան դէմ:

Գործեցէք յանուն Աստուծոյ, — Քահանաներց զձեզ պիտի բանադրեն. քսէք քահանաներուն որ դուք զԱստուած իրենցմէ շատ աւելի լաւ կը նայէ-

նախ, եւ քե Սասունոյ եւ իր Օրեհիմն մեջտեղ միջնորդներու պէտք չունիք:

ՕՐԷՆՔ

Կեանք մը ունիք, օւրեմն եւ կեանքի օրէնք մը ունիք: Զիկոյ կեանք՝ առանց օրէնքի:

Բաղմանալ, գործել ու ապրիլ ըստ ձեր օրէնքին՝ ձեր առաջին, նոյնիսկ միակ պարտականութիւնն է:

Մարդ ըլլալու համար՝ պէտք է ճանչնալ այն օրէնքը, որ մարդկային բնութիւնը կը զանազանէ անբաններու բնութիւնէն եւ աղպէսով ձեր արարքները բոս այնմ վարել:

Արդ, ինչպէ՞ս ճանչնալ այս օրէնքը:

Ասիկա հարցում մըն է, զոր ամէն տարու մարդիկ ուղղած են Պարսկականութիւնն ըստ արտասանողներուն:—Այսօր իսկ պատասխանները տարբեր են:

Ոմանք օրինադիրք մը ցուցնելով պատասխանեցին՝ «Ասոր մէջն է ամբողջ բարոյական օրէնքը»: Ուրիշներ ըսին՝ «Թող ամէն մարդ իր խիղճը մօտիկ ընէ, ատոր մէջն է բարիքն եւ չորին սահմանը»: Իսկ ուրիշներ ժխտելով անհատին դատողութիւնը, յայտարարեցին թէ՛ հոն ուր մարդկութիւնը գաւառանքի մը վրայ համախորհուրդ է, այդ գաւառանքը ճշմարտն է:

Ամէնքն ալ կը սխալէին, եւ մարդկային պատժութիւնը, անհրաժեշտ փաստերով, անբաւական կը հնչակէ այդ պատասխանները:

Այո՛, այդ կանոններուն իւրաքանչիւրը անբաւական է մեզ՝ ճշմարտութեան գիտակցութեան տիրանալու համար:

Եւ սակայն անհատին խիղճը ոչ նուազ նշանակալից է եւ մարդկութեան համախորհութիւնը (consendo) ո՛չ նուազ սուրբ: Եւ ան որ կ'ուրանայ առաջինը կամ երկրորդը, ճշմարտութիւն ճանչնալու համար ամենակենսական միջոցէ մը կը զրկուի:

Ընդհանուր սխալ մը եղաւ մինչեւ հիմա, որ մարդս այդ միջոցներուն միայն մէկ հատին շնորհիւ նպատակին հասնիլ փափաքեցաւ:

Աստուած ձեզի տուած է ձեր եղբայրներուն համախորհութիւնն ու ձեր խիղճը, իբր երկու թիւեր, կարելի եղածին չափ իրեն բարձրանալու համար:

Ինչո՞ւ յամառիք մէկուն վրան, ինչո՞ւ անջատուիք, ինչո՞ւ կորսուիք աշխարհիս վրայ, ինչո՞ւ ջանաք մարդկային ցիկին ձայնը խեղդել. երկուքն ալ սուրբ չե՞ն:

Ուր որ իրաւու կը հանդիպիք, ուր որ ձեր խղճին ձայնը կ'արդարանայ մարդկութեան համախորհութեամբ, հոն վստահ եք ձեռքերուդ մեջ հեմարսութեան բռնած ըլլալու: Մեկը միւսին սրբազնումն է:

Եթէ ձեր պարտականութիւնները միայն ժխտական ըլլային, եթէ ատորք միայն չարիք չընէիւ, եղբայրներուն չիմասելու մէջ կայանային, գուցէ ձեր մէջէն նուազ կրթուածներու զարգացման աստիճանին մէջ իսկ, խղճի ձայնը բաւական էր ձեզի կառավարելու:

Բարիքի համար ծնած էք եւ ամէն անգամ որ ուղակի օրէնքին դէմ գործէք, ամէն անգամ որ կատարէք այն բանը, զոր մարդիկ յանցանք կը

Մարդկութեան կրթութիւնը կը յառաջդիմէ : Ինչպէս արեւելքի մէջ ամէն ճամբորդի քար մը նետելովը բուրգեր կը կազմուին, նոյնպէս ալ մենք, օրուան մը ճամբորդներ, կանցնինք կերթանք և մարդկութեան զարգացումը փայլակի նման կերեւայ մեր իւրաքանչիւրին մէջ, սակայն դանդաղութեամբ, յարածուն և շարունակական կերպով կը յայտնուի մարդկութեան մէջ :

Աշխատանքէ աշխատանք մարդկութիւնը հեռոյնեւէ աւելի յատուկ ծանօթութիւն մը կը ոտանայ իր կեանքին, և իրեն յատուկ պաշտօնին վրայ :

Օրէնքը մէկ է, բայց մենք զայն երեւան կը հանենք յօդուած առ յօդուած, զի՞մ առ զի՞մ, քանի՞ նախընթաց սերունդներու կրթարար փորձառութիւնը կուտակուի, քանի՞ ցեղերու, ժողովուրդներու և անհատներու միջև միութիւնը աւելի լայն ու ամբողջութեամբ աճի :

Ո՛չ մէկ մարդ, ո՛չ մէկ ժողովուրդ, ո՛չ մէկ դար կրնայ յաւակնիլ զայն ամբողջութեամբ երեւան բերելու : Բարոյական օրէնքը, մարդկային կեանքի օրէնքը, կրնայ երեւան բերուիլ միայն ի մի հաւաքուած մարդկութեան կողմէ, երբ մարդկային բնութեան բոլոր ուժերն ու բոլոր կարողութիւնները զարգանան և զործեն :

Բայց արդէն մարդկութեան այն մասը, որ կրթութեան մէջ յառաջացած է, մեզ կը սորվեցնէ իր զարգացումով մեր փնտռած օրէնքին մէկ մասը : Իր պատմութեան մէջ կը կարգանք նախախնամութեան դադափարը, իր պէտքերուն մէջ մեր պարտականութիւնները, պարտականու-

թիւններ՝ որ կը փոխուին, աւելի լաւ է ըսել, կը բազմապատկուին պէտքերուն հետ, որովհետեւ մեր առաջին պարտականութիւնն է իրարու օգնել, որպէսզի մարդկութիւնը ժամ առաջ բարձրանայ բարեւամասն զարգացման այն բարձրութեան վրայ, զոր բնութիւնը և ժամանակը իրեն յատկացուցած են :

Ուրեմն, դուք Աստուծոյ օրէնքը ճանչնալու համար պէտք էք նկատի առնել ո՛չ միայն ձեր խիղճը, այլ և մարդկութեան խիղճը, համախոհութիւնը, դուք ձեր պարտականութիւնները ճանչնալու համար պարտական էք մարդկութեան արդի պէտքերը քննել :

Բարոյականը յառաջդիմող է, ինչպէս մարդկութիւնը եւ ձեր կրթութիւնը :

Քրիստոնէութեան բարոյականը՝ կոտակշտութեան ժամանակներուն բարոյական չէր, ո՛չ ալ միտքը՝ 18 դար առաջուան բարոյականն է :

Համոզուեցե՛ք սակայն քե՛՛ առանց ուսմունքի դուք չե՛ք կրնար ձեր պարտականութիւնները ճանչնալ :

Համոզուեցէ՛ք որ հոն ուր ընկերութիւնը ձեզի կը զլանայ ուսմունքը, ամէն յանցանքի պատասխանատուութիւնը ո՛չ թէ ձերն է, այլ իրենք : Ձերինը կը սխալ այն օրէն, ուր ուսմունքի որ և է ճամբայ կը բացուի ձեր առջին և դուք զայն կը լքանէք, այն օրէն՝ ուր ձեզ տըգիտութեան դատապարտող ընկերութիւն մը կրթելու համար միջոցներ կը ցցուին, և դուք չէք ուզեր տոնցմէ օգտուիլ :

Տգեհ բլլալնուդ համար յանցաւոր չե՛ք, յան-

ցաւոր եւ որովհետեւ տգիտ ըլլալու կը համակերպի:

Ինչո՞ւ երբ ձեր խիղճը կ'ըսէ թէ՝ Աստուած ոչ մէկ կարողութիւն չէ տուած ձեզի, առանց զանոնք զարգացնել հրամայելու, դուք մտքի բոլոր կարողութիւնները կը թողուք քնանալ ձեր հոգեւոյն մէջ, — Ինչո՞ւ, երբ շատ լաւ գիտէք թէ՝ Աստուած չէր կրնար ձեզի ճշմարտութեան սէրը տալ՝ առանց սատոր հետեւելու միջոցները ցուցնելու, դուք յուսահատելով, կը հրաժարիք զանոնք փնտռելէ, և առանց քնննութեան, իբր ճշմարտութիւն կ'ընդունիք զօրաւորին կամ զօրաւորէն յաղթուած կղերին հաստատումը:

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՆՐԱՊ. ՄԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Ձեր առաջին պարսկանութիւնները, առաջին՝ ոչ թէ ժամանակով, այլ կարեւորութեամբ, ձեր մարդկութեան հանպէզ ունեցած պարսկանութիւններն են. որովհետեւ առանց ասոնք ըմբռնելու՝ միւսները միան քերթօրէն կրնաք կասարի:

Պարտականութիւններ ունիք իբր քաղաքացի, իբր գաւազ, իբր ամուսին և իբր հայր, սուրբ և անբռնաբարելի պարտականութիւններ, որոնց վրայ երկարօրէն պիտի խօսիմ. բայց ինչ որ սուրբ և անբռնաբարելի կ'ընէ այդ պարտականութիւնները, այն պաշտօնն է, զոր մարդկային բնութիւնը ձեզ կը հրամայէ:

Հայր կ'ըլլաք օրէնքին զարգացումովը և գաւառանաքովը՝ մարդեր կը թելու համար:

Քաղաքացի էք, հայրենիք մը ունիք, սահմանեալ շրջանակի մը մէջ, արդէն ձեզի բնաւորութեամբ և բարքերով մօտիկ եզոզ մարդերու օժանդակութեամբ, բոլոր մարդկանց օգտին համար աւելի գիւրութեամբ գործելու համար, ինչ որ դուք մինակ և տկար, անկարող պիտի ըլլալիք ընել, ձեր նմաններուն անհուն թիւին մէջ կորսուած:

Անոնք որ ձեզի բարոյական կ'ուսուցանեն, պարտականութեանց զաղափարը սահմանափակելով ընտանիքին կամ հայրենիքին մէջ, աւելի կամ նուազ եսասիրութիւն կը քարոզեն և զձեզ կ'առաջնորդեն ուրիշներու և նոյնիսկ ձեր անձին դէմ չարիք ընելու:

Հայրենիք եւ ընտանիք կը նմանին երկու շրջանակներու, պարունակուած աւելի մեծ շրջանակի մը մէջ, սանդուղի մը երկու ասիւնաներուն, առանց անոնց՝ աւելի վեր ելլել անկարելի է, բայց անոնց վրայ կենցալն այ արգիլուած է:

Մարդ եւ, այսինքն տրամաբանող, ընկերային եւ ասակ — միայն միութեան շնորհիւ — յառաջդիմութեան մը, որուն ոչ ոք կարող է սահման մը գծել:

Կեանքը ձեզի տրուեցաւ որպէսզի զայն մարդկութեան օգտին համար գործածէք, որպէսզի ձեր անհատական կարողութիւնները ուղղէք ձեր եղբայրներուն կարողութեանց զարգացման ի նպաստ, որպէսզի դուք ալ մասնիկ մը միացունէք բարեւաւորում և ճշմարտութեան փնտրատուքի այն հաւաքական գործին, զոր սերունդները կը կատարեն, դանդաղ, բայց շարունակական կերպով:

Պարտաւոր էք կրթուիլ և կրթել, բարեխաւ-
ուիլ և բարեխաւել:

Տիեզերքը տաճար մըն է. ատոր մէջ կա-
տարուող ամէն մէկ պղծումի յանցանքը եթէ չը
հալածուի, կ'իյնայ բոլոր հաւատացեալներուն
վրայ:

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի թէ դուք զձեզ
մախուր կարող էք կոչել, նոյնիսկ եթէ մեկուսա-
նալով կարող էք ալդպէս մնալ, երբ երկու քայլ
հեռու ապականումը կայ և դուք չէք աշխատիր
զայն դարմանել, պարտականութիւններդ ոտնա-
կոխ կ'ընէք:

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի թէ՝ ձեր հոգւոյն
մէջ ճշմարտութիւնը կը պաշտէք, եթէ սխալ-
մունքը ձեր եղբայրները կը կառավարէ՝ հառա-
բակաց մայր եղող այս երկրին ուրիշ մէկ ան-
կիւնը, երբ չէք փափաքիր և չէք փորձեր
ձեր ուժերուն ներսը շափովը զայն հարուածե-
լու, — ձեր պարտականութիւնները ոտնակոխ
կ'ընէք:

Ժողովուրդ մը՝ Յայնը, Բոլոնացիին կամ Չէր-
քէզը, Հայրենիքի կամ Ազատութեան գրօջովը
կ'ապստամբի, կը կռուի կամ ատոր սիրոյն կը
մեռնի: Ի՞նչ բան է որ ձեր սիրտը բարախել
կուտայ ճակատամարտներուն պատմութեան ի
լուր, ի՞նչ բան է որ ձեզ կ'ուրախացնէ անոր
յաղթանակովը, կամ կը տխրեցնէ ատոր ան-
կուծովը:

Մարդ մը, ձեր ազգէն կամ օտարական,
ընդհանուր լուծեան մէջ, երկրիս մէկ անկիւ-
նը, կ'ելլէ քանի՞ մը գաղափաներ կը քարոզէ,

որոնց ճշմարիտ ըլլալուն համոզուած է: Հաւա-
ծանքներու և բանտերու ընդմէջէն ատոնց վը-
րայ հաստատ կը մնայ, և կառավանադին վրայ
կը մեռնի: Ինչո՞ւ զայն կը պատուէք ճերմի և
մարտիրոսի անուաններով, ինչո՞ւ կը յարգէք և
ձեր զաւակներուն յարգել կուտաք ատոր լիշտ-
տակը:

Այն մարդը՝ զոր հերոս կը կոչէք, կը մեռ-
նէր գուցէ այնպիսի գաղափարներու համար,
որոնք այսօր ձերի նենքը չեն: Այն ժողովուրդը
որուն կը հետեւիք յաղթութեան և պարտումի
մէջ, ձեզի օտար, նոյնիսկ անձանթ ժողովուրդ
մըն է, լեզուն տարբեր, և իր ազլիւակերպը
զգալի կերպով չազդէր ձեզ, կեանքին վրայ:
Որո՞ւն հոգն է թէ զայն ճնշողը Սուլթանն է թէ՝
Պալիէթայի թագաւորը, Ռուսը՝ թէ ազգին հա-
ւանութեամբ ընտրուած իշխան մը: Սակայն
ձեր ներսը ձայն մը կայ, որ կը գոչէ «Այն ազ-
գերը՝ որ ձեզմէ հեռու կը կռուին, ոյն հերոսը՝
որուն գաղափարներուն համար դուք այսօր չէք
մեռնիր, ձեր եղբայրները եղած են և են. եղ-
բայրներ, ո՛չ թէ համասերութեամբ և բնու-
թեամբ, այլ աշխատանքի և նպատակի նոյնու-
թեամբ: Այդ ազգութիւնները իրենց արիւնով՝
սրբացուցին ազգային անկախութեան գաղափա-
րը, այդ հերոսը իր մահուամբ սուրվեցուց թէ՝
մարդս ճշմարիտ կարծած բանին համար պարտի
զոհել ամէն ինչ, մինչև իսկ կեանքը:»

Ոչ միայն մարդկութիւնը մէկ մարմին մըն է
և պէտք է մէկ օրէնքէ մը կարավարուի, այլ
այս օրէնքին առաջին յօդուածը «Յաւաճգլմու-

թիւնն» է, յառաջդիմութիւն հոս երկրիս վրայ, ուր պարտիք կը թռիւիլ լաւագոյն տպագաներու համար: Արդ, եթէ մարդկութիւնը միակ մարմին մըն է, մենք՝ իրր անդամներ այդ մարմինին, ամենքս ալ աշխատելու ենք զայն զարգացնելու կեանքը աւելի ներգաշակ, աւելի գործունեայ և աւելի կարող ընելու:

Դուք, որքան ալ փափաքիք, չէք կրնար յուսալ ձեր կեանքը մարդկութեան կեանքէն բաժնել. ատոր մէջը, ատկէ և ատոր համար կ'ապրիք: Ձեր հոգին, ի բաց առեալ արտակարգօրէն կարող շատ քիչերէ, չի կրնար գերծ մնալ այն մթնոլորտի ազդեցութենէն, որուն մէջ կը զարգանայ, — ինչպէս մարմինը — որքան ալ զօրեղ ըլլայ՝ չի կրնար չազդուիլ ապականուած օդի մը վնասներէն:

Որ երկրի մէջ ալ ըլլաք, ուր որ մեկը կը մաքառի Իրաւունքի, Արդարութեան եւ ձեռնարկութեան համար, հոն ձեր մեկ եղբայրը կայ: Ուր որ մեկը կը տառապի սխալմունքէ, անարդարութենէ կամ բռնակալութենէ, հոն ձեր մեկ եղբայրը կայ:

Ազատներ եւ գերիներ, ամենքդ ալ եղբայր եմ:

Մէկ է օրէնքը, մէկ է վերջը ձեր ամէնուն համար. թող մէկ ըլլայ գործն ալ, մէկ՝ այն գրօշը, որուն տակ կը զինուորագրուիք:

Մի ըսէք թէ մեր խօսած լեզուն տարբեր է: Արցունքները և աշխատանքը բոլոր մարդկանց համար հասարակաց լեզու մը ստեղծած են, զոր դուք ամէնքնիդ ալ կը հասկնաք:

Մի՛ ըսէք թէ մարդկութիւնը շատ մեծ է և

դուք շատ տկար. Աստուած ուժերը չգտներ, ալ կամեցողութիւնը:

Սիրեցէ՛ք մարդկութիւնը: Ըլլայ հայրենիքի ըլլայ ընտանեկան շրջանակի մը մէջ ձեր ամէն մէկ արարքէն առաջ հարցուցէ՛ք՝ դուք ձեզի. — «Եթէ այս ըրածս բոլորէն և բոլորին համար կատարուած ըլլար, մարդկութեան համար օգտակա՞ր թէ վնասակար պիտի ըլլար» և եթէ ձեր խիղճը պատասխանէ — վնասակար պիտի ըլլար, մի՛ ընէք: Մի՛ ընէք նոյնիսկ. եթէ կարծէք թէ ձեր այդ գործէն անմիջական օգուտ մը պիտի ծնէր հայրենիքին կամ ընտանիքին համար:

Եղէք առաքեալներ ազգերու եղբայրութեան և մարդկային սերունդի միութեան համար: Եղէ՛ք՝ ձեր կրցած տեղը և կրցած ատենը:

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՆՐԱՊ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Ձեր առաջին պարտականութիւնները — առաջին գոնէ կարեւորութեամբ — ինչպէս ըսի, մարդկութեան հանդէպ ունեցածնիդ է: Քաղաքացի կամ հայր ըլլալէ առաջ մարդ էք. եթէ սիրով չընդգրկէք ամբողջ մարդկային ընտանիքը, եթէ որեւէ տեղ ձեր մէկ նմանը կը տառապի, եթէ մարդկային ընտանիքի արժանապատուութիւնը պղծուած է ստորնութեամբ կամ բռնակալութեամբ, եթէ դուք պատրաստ չըլլաք այս թշուառին օգնութեան հասնելու, և կամ կարող ըլլալով հանդերձ՝ չուզէք կուռիլ, խաբուողները կամ հարստահարուածները բարձրացնելու համար, ձեր կեանքի օրէնքին դէմ կը գործէք:

Բայց ձեզմէ իւրաքանչիւրը ինչ կարող է ընել իր անձատ ուժերով՝ բարոյական բարեւաւման, մարդկութեան յառաջգիւծութեան համար: Դուք երբեմն երբեմն կրնաք ձեր գաղափարները բացատրել, հազուա յիւս կերպով ձեր ազգէն գուրս եղբօր մը հանդէպ գթութեան գործ մը ընել: Բայց ո՛չ ուրիշ բան:

Արդ, գթութիւնը ապագայի բառը չէ. ապագայի բառը Միութիւնն է, եղբայրական գործակցութիւնը՝ հասարակաց նպատակի մը համար:

Բայց այս հասարակաց գործը,—գուք որ բաժնուած էք լեզուով, բնութեամբ, բարքերով և կարողութիւնով— փորձել չէք կրնար: Անհատը շատ տկար է և մարդկութիւնը շատ մեծածաւալ: «Աստուած իմ, կ'աղօթէ նաւատին՝ առագաստոր բանալու տաւն, պաշտպանէ զիս, նաւակս այնքան պզտիկ է և քու ուկեանդ այնքան մեծ» և այս աղօթքը ձեր իւրաքանչիւրին պայմանները կ'ամփոփէ, եթէ ձեր ուժերը, ձեր գործին զօրութիւնը անհունօրէն բազմապատկելու մէկ միջոցը չըլլայ:

Ահա, հայրենիքին միջոցով՝ ձեզի այդ միջոցը տրուած է:

Տխուր կառավարութիւնները, սակայն, բնութեան յատակագիծը աւերեցին, այն յատակագիծը, զոր յատակօրէն գծուած կրնաք տեսնել, գոնէ եւրոպայի մէջ մեծ գետերու ընթացքով, բարձր լեռներու գագաթներով և աշխարհագրական ուրիշ պայմաններով.— զայն աւերեցին ագահութեամբ, ուրիշին ճշմարիտ արժանիքին վրայ նախանձով: Բայց բնութեան օրէնքը անխու-

սափելիօրէն պիտի կատարուի: Բնական բաժանումները, ժողովուրդներու ինքնածին հակումները պիտի յաջորդեն կառավարութեանց կողմէ գծուած կամայական բաժանումներու ու այդ հայրենիքներու միջեւ միութիւն, եղբայրութիւն պիտի դոյանայ: Եւ այն տաւն մարդկութեան աշխատանքը հասարակաց բարեւաւման, կեանքի օրէնքին յայտնութեան և կիրառման մասին, բաշխուած ըլլալով տեղական և հաւաքական կարողութեանց համեմատ, պիտի յաջողի յարաճուն և խաղաղ զարգացումով կատարուիլ: Այն տաւն ձեր իւրաքանչիւրը զօրացած՝ համանման ձգտումներով, միլիոնաւոր անհատներու միջոցներով և գործով, պիտի կրնայ իր գործովը ամբողջ մարդկութեան օգտակար ըլլալ:

Առանց հայրենիքի՝ դուք ո՛չ անուն ունիք, ո՛չ նպատակ, ո՛չ իղծ եւ ո՛չ իրաւունք:

Առանց հայրենիքի, գուք մարդկութեան խորթ զուակներն էք, գինուորներ՝ առանց դրօշի. գուք չէք կրնար տաւն ունենալ: Մի յուսաք զայն ունենալ՝ եթէ նախ և առաջ հայրենիք մը, ընկերային անարդար պայմաններէն ձեր ազատագրութիւնը ձեռք չձգէք:

Ուր որ հայրենիք չկայ, հոն չկայ հասարակաց միութիւն՝ որուն կարենաք ապաստանիլ: Հոն միեակ շահերու հոսափութիւնը կը տիրէ, և գերակշռութիւն ունեցողը զայն կը պահէ, որովհետեւ վերականգնելի վրայ հասարակաց վերականգնութիւն չկայ:

Բարեւաւման գաղափարը զձեզ չի հրապուրէր, մինչեւ որ ազգութեան և ձեր նիւթական

պայմաններու խնդրոյն լուծում մը չտաք. առանց ասոր չէք կրնար յաջողիլ: Ճարտարարուեստական ընկերակցութիւնները, փոխադարձ օգնութեան խմբակցութիւնները լաւ բաներ են՝ իբր կրթիչ գործեր, անտեսական բաներ, բայց ապարդիւն պիտի մնան՝ մինչեւ որ հայրենիք մը չունենաք:

Ահ, եղբայրներս, սիւեցեիք հայրենիք. հայրենիք մեր տունն է, բազմակողմ ընթացի մէ, որ զմեզ կը սիրէ և զոր մենք՝ կը սիրենք, որուն հետ ուրիշներէն աւելի լաւ և աւելի շատով կրնանք հասկցուիլ, և որ սրտը գետնի վրայ կեդրոնացում մը ըլլալով, կոչուած է մասնաւոր ազդեցութիւն մը ունենալ:

Հայրենիք մեր գործասեղինն է. մեր աշխատանքին արտադրութիւնները պէտք է որ անկից տարածուին ամբողջ մարդկութեան օգտին համար: Բայց աշխատութեան այն միջոցները, զոր մենք ամենէն աւելի դիւրութեամբ և ազդեցութեամբ կրնանք գործածել, հայրենիքի մէջ կը գտնուին և մենք չենք կրնար զանոնք դրժել՝ առանց մեր ուժերը նուազեցնելու:

Ճշմարիտ սկզբունքներով հայրենիքին համար աշխատելով՝ մարդկութեան օգտին աշխատած կ'ըլլանք: Հայրենիքը լծակին յենարանն է, զոր մենք ուղղելու ենք հասարակաց օգտին ի նպատ: Այս յենակէտը կորսնցնելով, կը դատապարտուինք հայրենիքին և մարդկութեան համար անօգուտ մարդիկներ ըլլալու:

Մարդկութիւնը բաղկացնող ազգութիւններու հետ միանալու համար պէտք է ազգ մը ըլլալ.

ՄԻՈՒԹԻԻՆԸ ՀԱՒԱՍՏԱՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՄԻԱՅՆ Կ'ԸՆԴԱՅ:

Մարդկութիւնը հսկայ բանակ մըն է, որ կը շարժի՝ կարող և ճարպիկ թշնամիներու ձեռքէն երկիրներ գրաւելու համար: Ժողովուրդները զանազան գունդերն են, այդ բանակին բաժանումները. իւրաքանչիւրը իրեն վստահուած պաշտօն մը ունի, ամէն մարդ կատարելիք տարրեր գործեր ունի, և հասարակաց յաղթանակը կախում ունի այն ճշտութենէն, որով զանազան գործերը պիտի կատարուին: Ճակատամարտի կայգապահութիւնը մի խանգարէք: Ուր որ ալ գտնուիք, պայտազաները զմեզ որ ժողովրդեան գիրկն ալ նետեն, կոռեպէ՛ք այդ ժողովուրդին ազատութեանը համար՝ եթէ ժամանակը այդ պահանջէ:

Մի՛ բռէք ես, բռէք մեք. հայրենիքը ձեր իւրաքանչիւրին մէջ կը մարմնաւորի. թող ձեր իւրաքանչիւրը ջանայ այնպէս գործել, որ իր մէջ հայրենիքը յարգուի:

Հայրենիք մեկ է, անբաժանելի:

Հայրենիքը նշանաբանն է այն պաշտօնին, զոր դուք պարտական էք մարդկութեան մէջ կատարելու. Բոլորին կարողութիւնները և գործութիւնները պէտք է որ իրարու միանան՝ այդ պաշտօնին կատարման համար: Հասարակաց պարտականութիւններու և իրաւունքներու մէկ մասը կ'ըլլայ հայրենիքի ամէն անհատի վրայ: Այդ պարտականութիւնները և այդ իրաւունքները միայն ձեր քուէով կազմուած իշխանութեան մը կողմէ կրնան ներկայացուիլ: Ուրեմն հայրենիք մեկ կառավարութիւն պէտք է ունենայ:

Հայրենիք միաբանութիւնն է ազատներու եւ հաւատարմներու եղբայրացած՝ աշխատանքին մեջ՝ միակ նպատակի մը համար։

Դուք պարտաւորու եք զայն այդպէս կազմել եւ այդպէս պահել։

Հայրենիք բնկերակցութիւն մըն է. ուրեմն չկայ հայրենիք՝ առանց իրաւունքներու հաւատարմութեան։ Չկայ հայրենիք հոն, ուր իրաւունքներու հաւատարմութիւնը պղծուած է՝ առանձնաշնորհումի գոյութեամբ, ուր անհատական կարողութիւններու եւ ուժերու գործունէութեան մէկ մասը ջնջուած կամ տկարացած է, հոն ուր ամենէն քնդուեալ, ճանչցուած եւ կիրարկուած հասարակաց սկզբունք չկայ։

Յանուն ձեր հայրենիքի սիրուն, դուք առանց զինադադարի պիտի մարտնչեք ձեզի կեանք տուող հողին վրայ՝ ու եւ առանձնաշնորհումի գոյութեան, ու եւ անհատաբարութեան դէմ։ Միակ առանձնաշնորհում մը օրինաւոր է. — հանձարին առանձնաշնորհումը, եթէ հանձարը անարժեքութեան հետ լծարդուած է։ Բայց ան՝ քննութեան շնորհում մենաշնորհ մըն է, եւ ոչ թէ մարդոցմէ. եւ երբ ատոր թուիլ քննութեան հետեւելով զայն ճանչնաք, այդ կ'ընէք ազատօրէն, գործածելով ձեր արամաւորաւորութիւնը եւ բնորոշութիւնը անկախութիւնը։

Հայրենիքը ձեր մեհեանը պէտք է ըլլայ. Աստուած վերը, հաւատար անհատներով ժողովուրդ մը վարը։ Անկէ ուրիշ բանաձեւ, ուրիշ բարոյական օրէնք մի ունենաք, եթէ չէք ուզեր հայրենիքը եւ զձեզ անպատուել։ Այն կեր-

տողական օրէնքները, որոնք քիչ առ քիչ ձեր կեանքը կը կանոնաւորեն, թող այդ վսեմ օրէնքին ատարձանաւորող կիրաւութեամբ ըլլան։

Եւ սրպէսդի այսպէս ըլլան, անհրաժեշտ է որ ամէն մարդ օրէնքներու կատարման օժանդակէ։ Բաղաքացիներու մէկ մասին կողմէ շինուած օրէնքները, միայն այդ մասին գաղափարները, ձգտումները եւ փափաքները կրնան ցոլացնել. անոնք հայրենիքը չեն ներկայացներ, այլ հայրենիքի մէկ երօրդը, մէկ քառորդը, մէկ մասը, մէկ գիծը։ Օրէնքը պէտք է ընդհանուրին փափաքը արտայայտէ, ամենուին նպատակաւոր ըլլայ, եւ ազգին սրտի զարկին պատասխանէ։ Ուրեմն ամբողջ ազգը պէտք է, անուղղակի կամ ուղղակի կերպով, օրէնսդիր ըլլայ. ու եւ կերպով այդ պաշտօնը քանի մը մարդոց ձեռքը յանձնելով, մեկ գոտախորդի ետախորութիւնը կը դնէք հայրենիքին տեղ. որ ամենուն միութիւնն է։

Հայրենիքը հողամաս մը չէ, հողը լոկ հիմունքն է։ Հայրենիքը ասոր վրայ բարձրացող գաղափարն է։ Միտք գաղափար, Միութեան գգացումն է՝ որ այս երկրին բոլոր զաւակներն ի մի կը հաւաքեն։

Այնքան ատեն, որ ձեր եղբայրներէն մէկ հասը դեռ չէ ներկայացած իր լոկ քուէովը ազգային կեանքի բարգաւաճման մէջ, այնքան ատեն որ հողի մը դեռ անուշ կը մեծնայ ուսեալներու մէջտեղ, այնքան ատեն որ հողի մը դեռ աշխատելու կարող է եւ ճարպիկ, թշուառութեան մէջ՝ աշխատանքի պակասովը կը տուայ-

տի, դուք պէտք եղածին պէս հայրենիք չու-
նիք. ամենուն հայրենիքը ամենուն համար:
Քուէն, ուսումնքը, աշխատանքը ազգին հիմ-
նական սխեմերն են. հանգիստ մի՛ ունենաք՝ մին-
չեւ որ զանոնք ձեր խիչ ջանքերով հաստատա-
պէս կանգնած չըլլաք:

Ու անգամ մը որ եղան, երբ ամենքնիդ աչ-
մարմնի և հոգիի հացը ապահովեցիք, երբ ա-
զատ միացած և ձեռք ձեռքի տուած—ինչպէս
զաւակներ՝ սիրական մօր մը շուրջ—գործէք
գեղեցիկ և առողջ ներդաշնակութեամբ ձեր
կարողութեանց և ազգային պաշտօնին զար-
գացման համար—յիշեցէք որ այդ պաշտօնը
Եւրոպայի բարոյական միութիւնն է. մաքի
առջեւ բերէք այն անհուն պարտականութիւն-
ները, զոր ան ձեր վրայ կը դնէ:

Հայրենիքին հանգէպ ձեր ունեցած պարտա-
կանութիւնները այդ պաշտօնին բարձրութեան
հետ յարաբերական են: Դուք զայն պէտք է որ
ստախօսութենէ և հատիրութենէ հեռու պա-
հէք: Հայրենիքին քաղաքականութիւնը պիտի
հիմնուի ձեր աշխատութիւնով՝ սկզբունքներու
պաշտումին վրայ, ոչ թէ շահերու կամ պատե-
հականութեան կապալաշտութեան վրայ:

Եւրոպան երկիրներ ունի, որոնց ազատու-
թիւնը ներսէն սրբազան է՝ խիստ դուրսէն սիւ-
թէմաթիք կերպով պղծուած: Ժողովուրդներ
կան որ կ'ըսեն. «Ուրիշ է ճշմարիտը, ուրիշ է
օգտակարը: Ուրիշ բան է տեւականը, ուրիշ
բան է գործնականը»: Այդ ժողովուրդները եր-
կար ատեն անխուսափելիօրէն պիտի քաւեն

իրենց յանցանքը կամ կղզիացման կամ ճնշումի
և կամ անիշխանականութեան մէջ: Բայց դուք
ձեր հայրենիքին պաշտօնը գիտէք և ուրիշ
ձամբու պիտի հետեւիք:

Այն ատեն հայրենիքին կեանքը ձեր առջեւ
պիտի պարզուի գեղեցիկ և զօրաւոր, գերծ
ստրկական վախերէ և սկեպտիկ վարանումնե-
րէ. պահելով իբր հիմունք՝ ժողովուրդը, իբր
օրէնք՝ իր սկզբունքներուն հետեւանքները, աը-
րամարտօրէն եզրակացուցուած և կորովի կեր-
պով կիրարկուած. իբր ուժ՝ ամենուն ուժը,
իբր արդիւնք՝ ամենուն բարեւաւումը, իբր
վերջ՝ մեզի տրուած պաշտօնին ամբողջական
կատարումը:

Եւ որովհետեւ պատրաստ պիտի ըլլաք մարդ-
կութեան համար մեռնելու, ձեր հայրենիքին
կեանքը անմահ պիտի ըլլայ:

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՀԱՆՐԱՊ ԸՆՏԱՆԵՔԻ

Ընթանիք սրտի հայրենիքն է:

Ընտանիքին մէջ հրեշտակ մը կայ, որ սիրտի
անուշութեան և շնորհքի խորհրդաւոր ազդե-
ցութեամբ մը, պարտականութեանց կատարու-
մը նուազ գժնպակ և վիշտերը նուազ դառն կը
գարծնէ:

Այն միակ տխրութենէ գերծ ուրախութիւն-
ները, զոր մարդ արարածին տրուած ըլլայ եր-
բեք երկրիս վրայ վայելել, շնորհիւ այդ հրեշ-
տակին, ընտանեկան ուրախութիւններն են:
Ով որ ձախտաագրական սրբազաններու բերու-
մով չէ կրցած այդ հրեշտակին թեւերուն տակ

ապրիլ, վայելել ընտանեկան խաղաղ կեանքը, հոգիին վրայ միշտ տխուր թիւն մը ունի, սըր-տին մէջ պարապութիւն մը, գոր սչ մէկ բան կրնայ լինել, և ես, որ ձեզի համար կը գրեմ՝ այս էջերը, լաւ գիտեմ: Օրհնեցէ՛ք զՍտուռած՝ այդ հրեշտակը ստեղծած ըլլալուն և զձեզ՝ ըն-տանեկան մխիթարանքները ու երանութիւն-ները ունենալնուդ համար:

Պզտիկ բանի տեղ մի գնէք ադ: Քանի որ ձեզի այնպէս կը թուի թէ՝ ուրիշ որ և է տեղ կարելի է գտնել աւելի ջերմ ուրախութիւններ և ձեր վիշտերուն աւելի շուտափոյթ դարձան:

Ընտանիքը իր մէջ ունի բարձր բան մը, գոր ու-րիշ տեղ գտնել դժուար է: Հոն, դուրգութեանքը ձեր շուրջ կը տածուի դանդաղ, անհշարժ՝ բայց հաստատ և շարունակական կերպով, ինչպէս բազեղը տունկին շուրջ. ան ժամէ ժամ ձեզ կը հետևի անշուշտ և ձեր կեանքին հետ կը նոյ-նանայ: Դուք իսկ զայն չէք նշմարեր, քանի որ ձեր մէկ մասը կը կաշմէ: Բայց երբ զայն կորսնցնէք, ձեզի այնպէս կը թուի թէ տեսակ մը մտերիմ, կեանքի անհրաժեշտ մէկ բանը պակ-սած է ձեզմէ:

Կը դեգերիք անհանգիստ և վրդովւած, վաղանցիկ ուրախութիւններ և մխիթարու-թիւններ կրնաք ձեզի հայթայթել, բայց ս'չ գերազայն հանգարտութիւն, լիճի ալիքին հան-դարդութիւնը, անհոգ քունին հանգստութիւ-նը, այն քունին, գոր մանկիկը կը քնանայ մայ-րական գիրկին մէջ:

Ընհանքին հրեշտակը կիցն է,—մայր, ամու-

սին կամ հոյ: Կինը կեանքին գգուանն է, ա-սոր դառնութեանց վրայ սփռուած գորովի հե-տքերը: Սիրագեղ նախաքնամութեան մէկ ցո-լացումն է, որ մարդկութեան վրայ կը հսկէ:

Սյնալիսի մխիթարիչ անուշութիւններ ունի ան, որ կարող է ամէն վիշտ մեղմացնելու: Աս-կից դատ, անիկա մեր ամենուն համար ապա-գային լուսարերն է: Մայրական տաշին համ-բոյրը մանկիկին կը սորվեցնէ սէրը, սիրունիի առաջին սուրբ համբոյրը մարդուս կը սորվեցնէ կեանքին մէջ հաւատքը և յոյսը, և սէրն ու հաւատքը կ'ստեղծեն լաւագոյնի իղձը, քիչ առ քիչ ատոր հասնելու կարողութիւնը, մէկ խօս-քով ապագան, որուն կենդանի նշանաբանը մանկիկն է,—կապը մեր և յաջորդ սերունդնե-րու միջեւ:

Ընտանիքը, նկատեցէք եղբայրներս, իբր անբաժանելի պայման կեանքի, և վանեցէք ա-մէն յարձակում որ կուգայ սխալ և կոպիտ փի-լիսոփայութիւններով անած մարդոցմէ, կամ այն անխոհմեծներէն, որոնք զայրացած՝ ատոր մէջ, յաճախ եստիքութեան բոյն և գտտակար-գային հոգի տեսնելով, բարբարոսին պէս կը կարծեն թէ զայն ջնջելով՝ չարիքին դարձանը գտած կ'ըլլան:

Ընհանքի բնութեան շնորհուած է, ո'չ քե ձեզմէ: Մարդկային իշխանութիւնը չի կրնար ջնջել զայն: Հայրենիքին չափ, կամ անկէ աւե-լի, ընհանքի կեանքին մէկ տարրն է:

Հայրենիքն աւելի քսի. հայրենիքը ներկայիս սրբազան, գուցէ պիտի անյայտանայ այն օրը,

երբ ամեն մարդ իր խղճին մեջ պիտի ցոլացնէ մարդկութեան բարոյական օրէնքը: Ընճանխիք պիտի տեսնէ՝ որքան որ մարդը՝ ապրի. մարդկութեան օրրանն է ան:

Իբր մարդկային կեանքի մէկ տարրը, ան պէտք է որ յառաջգլխաւ թեան առջեւ բաց ըլլայ, և գարէ գար իր ձգտումները ու միտումները բարեւտէ: Բայց ո՛չ մէկ մարդ կրնայ զայն ջնջել:

Ընճանխիք միշտ աւելի առողջ եւ հայրենիքին աւելի կապուած ընել. — այս է ձեր պարտականութիւնը:

Ինչ որ է հայրենիք մարդկութեան, նոյնը պէտք է ըլլայ ընճանխիք՝ հայրենիքին համար:

Ինչպէս որ հայրենիքին պատճօնը մարդեր կրթելն է ըսի, ընճանխիքն ալ պատճօնը բողոքացիներ կրթելն է:

Ընտանիք և հայրենիք գծի մը ծայրի երկու կէտերն են: Ուր որ այսպէս չէ, ընտանիքը կը դառնայ ետտիրութեան բոյն, այնքան աւելի պժգալի և կոպիտ՝ որքան ընտանիքը իր ճշմարիտ նպատակէն հեռացնելով, կը պոռնկացնէ ամենէն սուրբ բանը, — սէրը:

Սխտր ետտիրութիւնը չափէն աւելի կը տիրէ ընտանիքին մէջ: Հասարակական տխուր կարգերը զայն կ'արտադրեն:

Լրտեսութեան, գաղտնի ստտրկանութեան, բանտերու և կախադաններու վրայ հիմնուած ընկերութեան մը մէջ, խեղճ մայրը, դողդոջով իր զնուկին ամէն աղնիւ ձգտումին ի տես, ստիպուած էր ասոր սկեպտիկութիւնն սորվեցը:

Նեղ և ըսել «Լաւ նայէ՛, այն մարդը, որ քեզ հայրենիքին, ազատութեան, ազազային վրայ կը խօսի և զոր կուրծքիդ վրայ սեղմելու բուռն փափաք մը կը զգաս, դուցէ ուրիշ մէկը չէ, քայց եթէ գծուծ լրտես մը»: Այնպիսի ընկերութեան մը մէջ՝ ուր արժանիքը վտանգաւոր էր և հարստութիւնը միակ պայմանը ազգեցութեան, անդորրութեան և հալածանքներու և կեղեքումի դէմ ապահովութեան, հայրը իր սէրէն քշուած էր տաքարիւն երիտասարդին ու ճշմարտութիւնը ըսելու. «նայէ՛, հարստութիւնն է քու պահապանդ, մինակ ճշմարտութիւնը կարող չէ ուրիշին ուժին և ապականման դէմ քեզ վահագն ըլլալու:

Սիրեցե՛ք, յարգեցե՛ք կիներ. ասոր մեջ միայն մխիթարութիւն մի փնտեհ, ալ ուժ մը, ներքնջում մը, կրկնապակում մը ձեր մտաւորական եւ բարոյական կարողութեանց:

Ձնջեցէք ձեր մտքէն գերիշխանութեան ամէն գաղափար: Ոչ մէկ տեսակէտով զայն ունիք: Երկար նախապաշարուած մը, անհաւատալ, կրթութեամբ և օրինաց յարատեւ ճնշումով, կնոջ մտքի երեւութական ստորադասութիւնը ստեղծեց, որուն վրայ յենլով՝ այսօր կ'ուզուի ճնշումը պահել: Բայց պատմութիւնը ձեզ չի՞ սորվեցնէր թէ՛ ով որ կը ճնշէ, իր խոյ ստեղծած մէկ եղելութեան վրայ կը յենու:

Իրականին մէջ ո՛չ այր կայ, ո՛չ կին. միայն մարդկային էակը կայ, այն էակը, որուն մէջ՝ մարդու և կնոջ երեւոյթներու տակ կը միանան այն ամէն յատկութիւնները, որոնք մարդկու-

թիւնը կը զանազանէն կենդանիներու շարքէն :
— Ընկերական ձգտումներ , զարգացումի կարողութիւններ , յառաջդիմութեան ձիրք : Ուր որ այս յատկութիւնները երեւան կ'ելլեն , հոն մարդկային բնութիւն գոյութիւն ունի , հետեւաբար հաւատարմութիւն իրաւանց և պարտականութեանց :

Ինչպէս երկու տարբեր ձիւղեր , որոնք միևնոյն կոճղին վրայ կը շարժին , մարդը և կ'ինն ալ կը շարժին հասարակաց հիմէ մը , որ մարդկութիւնն է : Մէկուն և միւսին մէջ չկայ անհաւատարմութիւն . այլ , ինչպէս յաճախ երկու այլ մարդու միջեւ կը պատահի , ձգտումներու և կոչումներու տարբերութիւն :

Կիրք և մարդը երկու խաղեր են՝ առանց որուն մարդկային ներդաշնակութիւնը անկարելի է : Այր և կին տարբեր պաշտօններ ունին մարդկութեան մէջ , բայց այդ պաշտօնները հաւատարապէս նուիրական են և անհրաժեշտ՝ հասարակաց յառաջդիմութեան :

Ուրեմն կինը նկատեցէք ո՛չ միայն ձեր ուրախութեանց և վիշտերուն ընկերը ու մասնակիցը , այլ և՛ ձեր գաղափարներուն , ձեր աշխատութեանց և ձեր ընկերային բարեկուսման համար ըրած բոլոր ձիւղերուն : Զայն ձեզի հաւատարմեցէք թէ՛ քաղաքային և թէ՛ յաղաքական կեանքին մէջ : Մարդկային հոգիին երկու թեւերը եղէք՝ թռչելու համար այն իտէպէն , որուն հասնելու պարտական էք :

Սիրեցէք այն գաւազները զոր , նախախնամութիւնը ձեզ կը խրկէ . բայց ճշմարիտ խո-

րունի և անողոք գորովով մը սիրեցէք , ոչ թէ այն մեղի , անխելք և կոյր սիրովը , որ ձեզի համար ետասիրութիւն է և իրենց համար կործանում :

Յանուն ձեր ամենէն նուիրական բանին , երբեք մի մոռնաք թէ դուք ձեր խնամքին առարկայ ունիք ապագայ սերունդները՝ որ մարդ էակին ճանչնալ կրցած ամենէն սոսկալի պատասխանատուութիւնն ունիք՝ թէ՛ այդ ձեզի վստահուած հոգիներուն , թէ՛ մարդկութեան և թէ՛ Աստուծոյ առջեւ .— Դուք ոչ թէ կեանքին զուարճութիւնները կամ ցանկութիւնները սուրվեցնելու էք իրենց , այլ նոյնինքն կեանքը , իր պարտականութիւնները , զայն կառավարող բաւոյական օրէնքը :

Շատ քիչ ծնողքներ կ'ըմբռնեն այս դարուն մէջ կրթական պաշտօնի հոգիին ծանրութիւնը և սրբութիւնը : Շատ քիչ ծնողքներ կը խորհին թէ մեր՝ ժամանակներուն բազմաթիւ զոհերը , տնվերջ պայքարները , և երկար մարտերու ցուցումը արդիւնք են միմ մասամբ այն ետասիրութեան , զոր տարիներ առաջ տխար մայրեր և անխոհեմ հայրեր , ներարկած էին իրենց զաւակներուն սրտերուն մէջ , թոյլ տալով որ ատոնք վարժուին՝ կեանքը նկատելու ո՛չ թէ իբր պարտականութիւն և պաշտօն , այլ իբր հաճոյքներու վնասուածք և անձնական երանաւէտութեան ուսումնասիրութիւն :

Զեզ համար , աշխատանքի մարդիկ , վտանգները աւելի պզտիկ են : Զեր գաւազներուն շատերը իրաւի շատ լաւ կը ճանչնան զրկանքի

կեանքը: Միւս կողմէն սակայն ձեզի համար, որ բնկերային ցաւալի պայմաններու պատճառով շարունակական յոգնութեանց դատապարտուած էք, պէտք եղածին պէս կրթելու առիթներն հաղուողիւտ են: Այսուհանդերձ դուք գարձեալ կերպով մը կրնաք այդ դժնդակ պաշտօնը կատարել: Ձայն կրնաք կատարել օրինակով և խօսքով:

Կրնաք օրինակով կատարել. —

«Ձեր զաւակները ձեզի նմաներով չար կամ առաքինի պիտի ըլլան, նայելով թէ դուք առաքինի կամ չար էք:

«Ինչպէս կրնան ատոնք պարկեշտ, գթասոյդ և մարգասէր ըլլալ, երբ դուք պարկեշտութիւն չունիք և երբ ձեր եղբայրներուն հետ պաանց գութի կը յարուիք: Ատոնք ինչպէ՞ս կրնան ամնձել իրենց կապիտ զգացումները, երբ տեսնեն որ դուք նուիրուած էք ամէն տեսակ անկարգութեանց: Ատոնք ինչպէ՞ս կրնան անտգարտ պահել իրենց բնածին անմեղութիւնը, երբ դուք անոնց առջեւ անվայել արարքներով կամ անպարկեշտ խօսքերով չքաջուիք պարկեշտութիւնը վիրաւորելէ: Դուք ալ կենդանի նմոյշն էք, որուն վրայ պիտի չափուի իրենց անարարելի բնութիւնը: Ձեր զաւակներուն մարդ կամ անբան ըլլալը միայն ձեզմէ կախում ունի:

(Լամբնէ)

Նոյնպէս կրնաք խօսքով կրթել. —

Իրենց խօսեցէք հայրենիքին վրայ, թէ ի՞նչ էր առնին և ի՞նչ պէտք է ըլլայ ան: Երբ իրիկունը, օրուան յոգնութիւնները կը մոռնաք,

մայրական ժպիտին և ծաւակներնուդ վրայ նստող զաւակներուն հմայիչ ճառողմի մեզի, սորվեցուցէ՛ք իրենց այն անձերուն անունը, որոնք սիրեցին հայրենիքը և ժողովուրդը, ու դժբաղդութեանց տառապանքի և հաւածանքի մէջէն Զանացին ատոր ճակատագիրը բարեւաւել:

Թող ձեր շրթունքներէն և մայրական հանգարտ բարբառէն սորվին թէ՛ որքա՞ն գեղեցիկ է առաքինութեան ուղիին հեռելիլը, թէ որքա՞ն մեծ, որքան սուրբ է իր եղբայրներուն համար զոհուիլը:

Իրենց զգայուն մտքերուն հաղորդեցէ՛ք, խորհախուած կամ զօրութեամբ պահպանուած ամէն իշխանութեան դէմ ըմբոստութեան սերմերուն հետ, երկրպագումն ճշմարիտ, միակ իշխանութեան, այն է հանճարով պսակուած Առաքինութեան իշխանութեան: (*)

Ձանացէ՛ք որ հաւասարապէս թշնամի մեծնան թէ՛ բռնակալութեան թէ՛ անիշխանականութեան: Ազգը այս գործին մէջ պէտք է ձեզի օգնէ, և դուք ձեր զաւակներուն անունով զայն պահանջելու իրաւունք ունիք:

Առանց ազգային կրթութեան՝ հմարիս Ազգ գոյութիւն չունի:

Սիրեցէ՛ք ձեր ազգականները: Ձեզմէ յառաջ եկող ընտանիքը թող ձեզի չմոռցնէ այն ընտանիքը, որմէ կուգաք:

(*) Այս նախադասութեան մեջ կը խսանայ հեղինակին խղիւղական հաւատմը, որ հանրապետականութիւնն իսկ է: Կառավարութեան այս մեղի մզողները հիմայ իսպառնի մեջ «Մածծիմիսն» կը կոչուին: Ծ. Թ.

Յաճախ նոր կապերը հիմերը կը թռչնեն, մինչդեռ օղակ մըն ալ ըլլալու էին այն սիրոյ շղթային մէջ, որ ի մի պէտք է կապէ ընտանիքի երեք սեռունդները:

Աինչեւ վերջին օրը ջերմացին եւ յարգալից գորովով պատեցե՛ք ձեր հայրիկին, մայրիկին ալեւոր գլուխները: Իրենց գերեզմանին նամբան ծաղիկներով պննեցե՛ք

Սիրոյ յարատեւութեամբը իրենց պարտաւորած հոգիներուն մէջ կաթեցուցէ՛ք հաւատքի եւ անմահութեան բոյրը: Եւ այն գորովը, զոր անուշարտ կը պահէք դէպի ձեր ծնողքը, զբաւաւանը պիտի ըլլայ այն սիրուն, զոր ձեր զաւակները ապագային ձեզ պիտի տածեն:

Մրցացուցե՛ք քննանիք սիրոյ միութեանը մեջ: Վերածեցե՛ք զայն ճամարի մը, ուրկից կարենա՛մ միաբանութեամբ հայրենիքին զոհաբերութիւն ընել:

Չե՛մ գիտեր թէ երջանիկ պիտի ըլլա՞ք. միայն սա գիտեմ թէ այսպէս ընելով, հաւանաւան դժբաղդութեանց առջին իսկ, ձեզի պիտի վերապահուի զգացումը՝ հեշտիւ խաղաղութեան մը, հանգարտութիւնը՝ թեթեւ խղճի մը, որ ձեզի փորձութեան դէմ ուժ պիտի տայ եւ ամէն փոթորկի տուեն ձեզի բաց պիտի թողու երկնքի վրայ լազուարթ կտոր մը:

—ՎԵՐԶ—

Ս. ԹՈՔԱՃԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ի Զ Մ Ի Բ

ԶԵՆ

առարան Հայ-Պրանտ. Լուսինեան	47,50	»
հաճայն երգ Պատարագի Զիւլնկիրեան	20	»
շաի ծիծաղը Առանձար	15	»
րկիչներ	6	»
աղանիք մը ի Կ. Պօլիս վէպ	7,50	»
տուերը հին դէմքերու Մրմրեան	5	»
սան եւ հինգերորդ դար	10	»
էրնանտօ վէպ Ալիք. Տիւմայի	10	»
աքսիա » Սրբուհի Տիւնարի	12	»
ըշաղոյսի ձոյներ Զօպանեան	8	»
թական վերածնութիւն	4	»
տուաղէմի վերջին դէպքերը	2	»
նդարձակ երգարան	8	»
երթուածք Մկրտիչ Աճէմեանի	12	»
եղադրութեան տետր Գալֆանեան	7,50	»
ղեւորութիւն խաւար. Ափրիկէ	3	»
անուկներու բնմը	4	»
անքի գործածութիւնը	7	»
յրած Քնար մը բինկեանի	2,50	»
աջնորդ Զրուց. Անդր. լեզուի	5	»
տուեալ հարստանալու	3	»
ուած Քնար	5	»
ածան Միտք Մեծարինց	4	»
րկանդէմ Մերուժան Պարսամեան	4	»
ղեցոյց կանանց եւ Օրիորդաց	5	»
արդարաւորութիւն գիւնանց	10	»
կու Սրտեր վէպ	3	»

Խառատարգը

Աղանդական հոյ կայսրներ

Կա Տէմիրճիպաշեան

« Ազգային գրադարան

NL0150569

Մուլիէրի կատակ, Թարգ. Մ. Նուպարեան	20	24
Դէպի բեւեռ	»	7
Ֆաուսթ Թարգ. Մ. Նուպարեան	5	
Յաւին տունը վէպ	4	
Հայ գոյժ իրիմեան հայրիկ	2	
Վան գոյժ	»	1, 50
Ժամանակ և խորհուրդ իւր	»	1, 50
Աւերումն Անիի Պ. Դուրեան	2	
Ահա հողեր	»	2
Զարչընը Արթին աղա	3	
Ընդհ. Պատմ. Մ. Մամուրեան Ա. հատոր	5	
»	»	» Բ. » 7, 50
«	»	» Գ. » 15
Հայոց	»	» 5
Ահա լեռին մարդը	»	10
Վահէ Մ. Մամուրեան	5	
Բարեկամիս մագնիսական փորձերը	3	
Ապտիւլ Համիտ	1, 50	
Վերթէր. Թարգմանեց Մ. Մամուրեան	7	
Համերաշխութիւն հացի խնդիր	1, 25	
Մարդը մարդուն գայլ	1, 50	

Ասոնցմէ զատ մեր գրատան մէջ միշտ պարատ կան Պօլիս, Թիֆլիս և Արտասահման րատարակուած վիպական, գրական, գիտական ուրիշ բաղմատեալի գտագրգերու ճօխ Թերք մը:

Յանձնարարութիւնները կընդունուին ցարձակապէս կանխիկ. վարժարաններու համաձայնութիւնը չեն պահանջու:

Դիմել՝ ԴՐԱՏՈՒՆ Ս. ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ—ԻՋԼ